

ادراک متفاوت از سرچشمه های تهدید و عدم حضور ایران در ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی

طیبه واعظی

چکیده:

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی فرصت ها و تهدیدهای جدیدی در حوزه شمالی ایران پدیدار گشت. ولی علی رغم آن که شواهد نظری بر لزوم عضویت ایران در مجموعه امنیتی منطقه ای آسیای مرکزی دلالت می کنند. ایران بطور رسمی عضو هیچ یک از ترتیبات امنیتی این منطقه نمی باشد. با در نظر گرفتن این نکته سوال اصلی این مقاله این است که چرا ایران عضو هیچ یک از ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی نمی باشد؟ و از منافع عضویت در این ترتیبات استفاده نمی کند؟

۱ - تأثیر ساختار نظام بین الملل

۲ - تأثیر موازنه قدرت منطقه ای

۳ - ادراک های متفاوت کنشگران منطقه ای از سرچشمه های تهدید

از میان فرضیه های فوق دو فرضیه اول بعنوان فرضیه رقیب مورد بررسی قرار گرفت و به این نتیجه منهی شد که ساختار نظام بین الملل نقش تعیین کننده ای در عدم حضور ایران در ترتیبات امنیتی منطقه نداشته و تأثیر موازنه قدرت منطقه ای نیز در عدم حضور ایران اهمیت چندانی ندارد. نتیجه این پژوهش که از طریق بررسی فرضیه اصلی (فرضیه سوم) بدست آمد نشان داد که درک متفاوت رهبران ایران و آسیای مرکزی از سرچشمه های تهدید در منطقه مانع از حضور ایران در ترتیبات امنیتی منطقه شده است

کلید واژه: ادراک، تهدید، ترتیبات امنیتی، آسیای مرکزی

بیان مسئله

یکی از مناطقی که در جهان امروز به لحاظ شکل گیری و گسترش ترتیبات امنیتی منطقه ای حائز اهمیت است منطقه آسیای مرکزی می باشد. آسیای مرکزی که نازمان فروپاشی شوروی هراز چندگاهی بین امپراطوری های چین ایران عثمانی روسیه تزاری و شوروی دست بدست می گشت با فروپاشی شوروی و شکل گیری پنج جمهوری مستقل دچار نوعی خلا قدرت گشت و از آنجا که کشورهای منطقه فاقد توان و سازماندهی نظامی کافی برای دفاع از استقلال و تمامیت ارضی خود بودند دچار بی نظمی و ناامنی شدند. علی رغم تلاش هایی که برای ایجاد ساختارهای امنیتی و نظامی صورت می گرفت بدلیل وجود اختلاف نظر در سطح گسترده این ساختارها و قراردادهای امنیتی به مرحله اجرا نمی رسیدند. با وجود این تا قبل از وقوع حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر با حضور قدرتهای فرامنطقه ای نظیر آمریکا، چین و روسیه فکر امنیت دسته جمعی تقویت شد و ساختارهایی از قبیل طرح مشارکت برای صلح ناتو سازمان همکاری شانگهای و پیمان امنیت دسته جمعی (در کنار برخی ساختارهای درون منطقه ای کم اهمیت تر) در منطقه پا گرفتند.

بی شک ایران همانند دیگر قدرتهای بزرگ و کوچک حاضر در ترتیبات امنیتی منطقه در خصوص حل بسیار از مسائل امنیتی منطقه با کشورهای منطقه اشتراک منافع دارد. زیرا فروپاشی شوروی در کنار پیامدهای همه جانبه خود بر معادلات امنیتی جمهوری اسلامی ایران نیز تأثیرات فراوانی بجای گذاشت. در واقع با اضمحلال این کشور و تجزیه آن به ۱۵ کشور مستقل گستره محیط امنیتی ایران با مولفه های جدیدی مواجه گردید. مسائلی چون شرایط حادث شده برای دریای خزر بویژه رژیم حقوقی آن گسترش تروریسم و اسلام گرایی افراطی قاچاق مواد مخدر و اسلحه گسترش نفوذ یک جانبه آمریکا در منطقه حضور اسرائیل در منطقه و مواردی از این قبیل از جمله مسائل امنیتی جدیدی هستند که هم ایران و هم کشورهای آسیای مرکزی را تحت تأثیر قرار می دهند.

با وجود این برخلاف قدرتهای فرامنطقه ای (نظیر آمریکا و روسیه چین) ایران برای حلی مسائل امنیتی مشترک در این منطقه هیچ راهکار نهادینه ای در پیش نگرفته است و علی رغم آن که جزء اولین کشورهای بود که از همان آغاز استقلال این جمهوریها اقدام به برقراری روابط سیاسی و اقتصادی و تاسیس سفارت خانه و کنسول گری در این کشورها نمود تلاشی در زمینه برقراری روابط امنیتی نهادینه با این جمهوریها ننموده است و علاوه بر این که اقدامی در خصوص ایجاد ترتیبات امنیتی با محوریت خود صورت نداده است در هیچ یک از ترتیبات

موجود در منطقه نیز رسماً عضو نشده است. این مسئله باعث شده تا ایران در میان کشورهای روسیه آمریکا چین و اعضای ناتو و سازمان امنیت و همکاری اروپا بدیل نداشتن روابط امنیتی دووچند جانبه از سایرین متمایز شود. در واقع عضویت ناظر ایزران در سازمان شانگهای و دو موافقتنامه همکاریهای مرزی با ترکمنستان و غیر از این ها هیچ نشانه یا علامتی دال بر آغاز یک رابطه امنیتی مهم دیده نمی شود.

این کمبود با توجه و اهمیت زیاد مسائل امنیتی در عرصه سیاست خارجی بیشتر به چشم می آید و این سوال را در ذهن ایجاد میکند که ((علت عدم حضور ایران در ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی چیست ؟)) پاسخ گویی این سوال مستلزم پاسخ به سوالات فرعی تر نظیر اینکه آیا ایران اساساً عضو مجموعه امنیتی آسیای مرکزی هست یا خیر ؟ ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی کدامند؟ ... می باشد که در این مقاله در صدد هستیم پاسخ های مناسبی برای آنها ارائه دهیم که این ارائه بر اساس این که ادراک های متفاوت از سرچشمه های تهدید مانع حضور ایران در ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی شده است صورت می گیرد. بر این اساس مهم ترین شاخص هایی که میتوان بعنوان شاخص های عدم حضور ایران در ترتیبات امنیتی آسیای مرکزی مطرح کرد عبارتند از :

- ۱- عدم عضویت رسمی ایران در منشور هیچ یک از ترتیبات امنیتی منطقه .
- ۲- نداشتن همکاریهای کامل و مشترک با هیچ یک از ترتیبات امنیتی منطقه
- ۳- نداشتن نقش در صدور بیانیه های مشترک این ترتیبات پس از برگزاری اجلاس ها .
- ۴- نبودن تشکیلات و نمایندگیهای این ترتیبات در ایران .
- ۵- عدم توجه به قوانین و اساسنامه های این ترتیبات در هنگام تصمیم گیری سیاست خارجی

پښتونستان د علومو او انساني مطالعاتو فریښی
پرتال جامع علومو انسانی